

Makalenin Dergiye Ulaşma Tarihi: 03.01.2015
Yayın Kabul Tarihi: 07.04.2015

Yaşar Kemal'in "Yılanı Öldürseler" Adlı Romanının Fransızcaya Çevirişindeki Kültürel Aktarımın Yorumlayıcı Anlam Kuramına Göre İncelenmesi

Analysis Of Cultural Transfer In French Translation Of Yasar Kemal's Novel Called "To Crush The Serpent" According To The Interpretive Theory Of Translation

Yrd. Doç. Dr. Nesrin TEKİN *

Özet:

Tarihini yazının bulunmasından öncesine kadar dayandırabileceğimiz, seyahatler, ülkelerarası alışverişin, dolayısıyla kültürlerarası etkileşimlerin artmasıyla gelişmiş olan çeviri olgusu, iki toplumu, iki insanı, iki dili, iki kültürü, iki dönemi bir araya getirmek ve kaynaşmalarını sağlamak gibi amaçlara hizmet eden yaratıcı bir eylemdir. Çevirmen de çeviri etkinliği içerisinde bir köprü, bir aracı olma özelliği taşır. Çeviribilim ise, çeviri eylemini konu edinen bir bilim dalıdır ve disiplinlerarası olma özelliği sayesinde başka birçok bilim dalından da ayrı düşünülemez.

Bu bilgiler ışığında, çalışmamızda, Türk yazarlarından Yaşar Kemal'in Yılanı Öldürseler adlı romanının Fransızcaya çevirisi örnek olarak alınmış, çeviribilim kuramlarından, Danica Seleskovitch ve Marianne Lederer'in ortaya koydukları, sözcüğü sözcüğüne değil, anlamın aktarımının önem kazandığı bir kuram olan Yorumlayıcı Anlam Kuramına göre romandaki kültürel öğelerin çevirisinin incelenmesi yapılmış, kaynak dilden-kültürden varış dile-kültüre sözcüklerin, kalıpların eşdeğerlikleri ile aktarımının nasıl yapıldığı üzerine tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, çeviribilim, Yorumlayıcı Anlam Kuramı, kültür, Yaşar Kemal.

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Fransız Dili Eğitimi Anabilim Dalı, ntekin@gazi.edu.tr

Abstract:

The phenomenon of translation, whose history we can attribute to the times before the discovery of writing and which has developed in line with travelling, international commerce, and thus increase in intercultural communication, is a creative action that serves for such aims as gathering two societies, two people, two languages, two cultures, two eras and helps them unite. The translator has got the features of being a bridge and a vehicle while engaged in translation. Translation studies is the field of science that is concerned with translation and cannot be thought to be separated from other fields of sciences due to its interdisciplinary trait.

In light of this information, this study is concerned with the Turkish writer Yasar Kemal's novel called To Crush the Serpent and deals with the novel's French translation as the sample. The study analyzed the French translation of the novel according to the interpretive theory of translation, one of the translation theories which was put forward by Danica Seleskovitch and Marianne Lederer and attaches importance to the transfer of meaning rather than word by word translation. The translation of cultural elements in the afore-mentioned novel was investigated according to the interpretive theory of translation and how the transfer was achieved from the source language-culture to the target language-culture in terms of vocabulary and language patterns was also discussed.

Key words: translation, translation studies, the interpretive theory of translation, culture, Yaşar Kemal

Giriş

Yeryüzünde insanın, iletişimin olduğu her yerde çeviriden söz edebiliriz. Çevirinin doğuşunu- tarihini düşündüğümüzde Babil Kulesi öyküsü aklımıza gelecektir: aynı dili konuşan insanlar gökyüzüne yakın bir kule inşa etmeye başlarlar, Tanrı bu yükseklikte yapıyı görünce onlara ceza verir ve dil kargaşası yaratır, insanlar birbirleriyle anlaşamadıklarından yapı tamamlanamaz.

Ticaret, bilim, teknoloji, seyahat, neredeyse her alanda diğeriyle iletişime geçmek ve paylaşmak zorundayız. Bu sebeplerle gerekliliği ve varlığı tartışılmaz bir etkinliktir çeviri. Çeviri, farklı kültürleri, farklı dilleri, farklı dönemleri birbirine yakınlaştırır ve birbirlerinden faydalanmalarını sağlar, bunun için bir köprü olur. Çevirmen ise, her iki kültüre, dile yakın olması gereken aracıdır.

Kültür, bir toplumda var olan tüm değerlerdir, dil, düşünce, yaşayış biçimi, din ve her toplumun sahip olduğu kültür diğerinden farklıdır. Bu sebeple çevirmenleri en çok zorlayan alanlardan biri de kültür çalışmalarıdır. Her iki dile hâkim olan çevirmenin her iki kültür hakkında da bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Salt çeviriyi konu edinen çeviribilimin kuramcıları da bu konuda görüş ayrılıkları yaşarlar ve çeşitli kuramlar- savlar savunurlar. Çalışmamızın kuramsal çerçevesini oluşturacak Yorumlayıcı Anlam Kuramı da bu kuramlardan biridir.

Yorumlayıcı Anlam Kuramı- Eşdeğerlik ve Kültürel Geçiş

Fransa'da Danica Seleskovitch ve Marianne Lederer tarafından sözlü çeviri için geliştirilen, sözlü ve yazılı çeviride de yoğun olarak kullanılan Yorumlayıcı Anlam Kuramı'na göre çeviride, kaynak metin çevirmen tarafından iyice anlaşılmalı, dilbilimsel ayrıştırmalar yapılmalı ve metin, hedef dilde ifade biçimi düşünülerek yeniden sözcüklere dökülmelidir. Amaç sözcüğü sözcüğüne çeviri değil, kaynak metinden de uzaklaşmadan anlamı çevirmektir. Bu kurama göre, çevirmen, kaynak dilinin her türlü dilbilimsel kurallarını çok iyi bilmeli ancak iyi bir çeviri için bu kurallardan uzaklaşarak anlamayı hedeflemelidir. (Lederer 1994) Jean Delisle'in de belirttiği gibi, "çevirmen, bir metinde içeriğin efendisi değil, ifadenin efendisidir." (Lederer 1994: 42)

"Başarılı bir çeviri, yazarın kaynak metin aracılığıyla kaynak okur üzerinde yarattığı etkiyi, çevirmenin çeviri yoluyla erek okurun üzerinde yaratmasını zorunlu kılmaktadır. Erek dilde aynı etkiyi yaratmak, yazarın kaynak dilde kullandığı dil düzeyini, göndermelerde bulunduğu kültürel öğeleri ve yaşananları kaynak dilde eşdeğerlerini bularak yansıtmak anlamına gelmektedir." (Ağıldere 1998: 7)

Akşit Göktürk'ün "Çeviri: Dillerin Dili" adlı kitabında Güttinger'den alıntıldığı üzere eşdeğerliliğin tanımı, "özgün metnin, kendi dilinin okurunda uyandırdığı etkinin, çeviri metnin de çeviri dili okurunda uyandırabilmesi"dir. (Göktürk 2010: 60)

Werner Koller, çeviri eşdeğerliliğini, kendi aralarında birbiriyle de ilişkili olabilecek beş temel düzeyde ele alır: 1. Düzanlamsal eşdeğerlilik, 2. Yananlamsal eşdeğerlilik, 3. Metin türü gelenekleriyle ilgili eşdeğerlilik, 4. Dil-kullanımsal eşdeğerlilik, 5. Biçimsel eşdeğerlilik. (Göktürk 2010: 66)

Düzanlamsal eşdeğerlilik, "bir metnin doğrudan doğruya nesnel konusuyla, metindışı göndergesel anlamıyla ilgilidir. (Göktürk 2010: 66) Yananlamsal eşdeğerlilik ise, "sözcük, dizim, tümce, bütün yönünden özgün bir dilsel yapı gösteren metinler için geçerli olur." (Göktürk 2010: 69) İncelediğimiz romanın kültürel öğelerinin çevirisinde düzanlamsal eşdeğerlilik ve yananlamsal eşdeğerlilikten bahsedebiliriz.

Başka bir kültüre ait olan bir çevirmenin farklı kültürü yeniden sözcükleme dökmesi, diğer bir deyişle kültürel geçişi sağlaması oldukça zor görünmektedir. Lederer'e göre bu durumda çevirmenin yapması gereken, mümkün oldukça kültürel nesnelere korumak ve metni anlaşılır kılmaktır. Her ne koşulda olursa olsun çeviri, bir metni anladıktan ve bu anlamı ifade edebildikten sonra her zaman mümkündür. Kültür geçişini sağlayacak olan çevirmen hedef kültürde sadece sözcük üzerine aktarım yapmamalı aynı zamanda diğerinin örtük dünyasının kapılarını da açmalıdır. (Lederer 1994: 122)

Çevirmen için oldukça zor olan kültürel geçişler, kendisine ait olmayı tanıdığı ve öğrendiği için hedef kültür okuyucusu için oldukça faydalıdır.

Yaşar Kemal- Yılanı Öldürseler

Türk edebiyatının değerli, önemli yazarlarından Yaşar Kemal, 1923'de Osmaniy'e'nin Hemite köyünde doğmuştur, yakın zaman önce 2015 yılının Mart ayında da vefat etmiştir. Yaşar Kemal, ortaokulda iken şiir yazarak edebi hayatına başlamıştır. 1963 yılına kadar çeşitli gazetelerde gazetecilik yapan yazar birçok eser ortaya koymuştur. Yapıtlarında doğup, büyüdüğü yaşadığı toprakları, orada yaşayan insanları, doğayı, hayvanları tüm gerçekliğiyle anlatır. "Bir Yaşar Kemal vardır romanımızda köylüleri "olduğu gibi" gösteren; Yaşar Kemal, yaşantısına ve tanıklığına bağlı kalmış, gerçekçilikten sapmamıştır. Bunun içindir ki Türk köylüsünü "olduğu gibi" tanımak için elimizdeki tek kaynak, Yaşar Kemal romanlarıdır." (Naci 2008: 8)

İnsanların ilişkilerini, ruhsal durumlarını, dağ köylülerinin en yalın hallerini gözler önüne sermiştir. "Yaşar Kemal'in, o yıllarda(1955) köyden söz açan romanlarda sık sık rastladığımız bir yanılgıya düşmemesi, bilinen birtakım ilkelerden, hazır reçetelerden hareket etmeyerek yaşamın gerçeklerinden, yaşanmış deneyimlerden hareket etmesi, köylülere- belli düşüncelerin iletilmesi için- bir malzeme olarak değil iç dünyaları olan insanlar olarak bakması, bir de dilinin mükemmelliği..." (Naci 1990: 121)

Kendine özgü bir dili, anlatımı, halk deyişleri olan Yaşar Kemal, çok sayıda ödül almıştır. "Yaşar Kemal ağaçlarıyla, çiçekleriyle, renkleriyle, kokularıyla, kuşlarıyla, arılarıyla, kırlangıçlarıyla, kısaca bütün canlılarıyla eşsiz bir doğa yaşatır romanlarında. Doğa, Yaşar Kemal'in romanlarının değişmeyen tek kişisidir sanki." (Naci 1990: 123)

1976 yılında yayımladığı *Yılanı Öldürseler* adlı romanında, Yaşar Kemal, Çukurovasını, Ceyhan suyunu, Anavarza kayalıklarının adeta yaşatır okuyucusuna, doğanın tüm güzelliklerini hissettirir. Ancak trajik bir hikâyeyi konu edinen bu romanda araştırma konularından biri olan çocuk üzerine de dikkat çeker. "Çalınmış çocukluğu da sürekli araştırdığı bir konudur. Yaşar Kemal için çocuk yoktur. Çocuk reşit olmayan bir insan değildir: Tam tersine, daha yok edilmemiş, baskı altına alınmamış, dizginlenmemiş ya da bastırılmamış tüm gizil güçleri barındırır... Daha ciddi bir biçimde, yetişkinlerin çelişkilerini çözmek çocuklara düşer: Örneğin imgesel bir bağlam olan *Yılanı Öldürseler*'de ve gerçek düzleminde. Kan davalarında çok küçük yaşta çocuklar bile esirgenmez: Kurban olarak seçilebilirler ya da hapse atılmayacaklarından ellerine silah tutuşturulup birini öldürmeleri sağlanabilir. Yaşar Kemal için çocuklar yetişkinlerden daha çok sömürülür ve aşılanılır." (Gökalp 1998: 24)

Yılanı Öldürseler adlı romanın incelemesini yaptığımız yayımı, Yapı Kredi Yayınları'ndan 17. Baskı olarak İstanbul'da Şubat 2013'te yayımlanmıştır. Çevirisi, Münevver Andaç tarafından yapılmış olan eser, 1982 yılında Gallimard tarafından *Tu écraseras le serpent* adıyla yayımlanmıştır.

Romanın kültürel öğelerinin incelemesine geçmeden romanı kısaca özetlemek gerekir:

Yılanı Öldürseler- Özet

Roman, Çukurova'da Anavarza kayalıklarının olduğu yerde bir köyde geçer. Yazar Yaşar Kemal kendi topraklarını, tüm güzellikleriyle ve gerçekliğiyle resmetmiştir. Romanı anlatan kişi, romanın başkişisi Hasan'ın hapisten bir arkadaşıdır. Hasan'ın annesi Esme Çukurova'nın hatta belki de dünyanın en güzel kızlarından biri, soylu, zengin bir ailenin kızıdır. Abbas adında bir sevdalıdır, ancak Abbas Esme yüzünden birkaç kişiyi yaralamış hapse girmiştir. Esme'yi de rızası olmadığı halde Hasan'ın babası Halil bir gün kaçıtır ve ona zorla sahip olur. Bunun üzerine de nikâh yaparlar, ancak Esme ne eşiyse ne de köyden biriyle konuşmaz, ta ki bir yıl sonra oğlu Hasan'ı kucağına alana kadar. Oğlu doğduktan sonra Esme'nin tüm dünyası oğlu Hasan olur. Bu arada Abbas hapisten çıkar ve Esme ile gizlice buluşurlar. Esme artık oğlunun olduğunu ve gitmesi gerektiğini söyler ama karasevdalı Abbas onu dinlemez. Bir gece, anne, baba ve oğul sofrada yemek yerken ateş sesleri duyulur, Abbas, Hasan'ın babası Halil'i vurmuştur. Seslere koşan köylüler kaçarken Abbas'ı yakalarlar ve öldürürler, hatta ölüsünü köpeklerin önüne atarlar, ancak Esme onu kurtarır ve gizlice gömer. Eşinin ölümünden Halil'in tüm ailesi ve köy halkı Esme'yi sorumlu tutar, kanları yerde kalmamalıdır. Büyükanası, amcaları, köy halkı Hasan'ı bu konuda annesine karşı kışkırtmaya başlarlar. Babası Halil'in kanı yerde kaldığı için hortladığı ve çeşitli hayvanlara dönüştürüldüğü, inlediği söylentileri dolaşır tüm köyde. Küçük yaşta bir çocuğun, bu ağır trajedinin içinde yaşadığı ruhsal dengesizlikler, gelgitler hiç bitmek bilmez. Sürekli bir kaçma isteği vardır içinde. Hasan, birçok kez annesiyle kaçmayı da dener ama başaramazlar, her seferinde yakalanır ve köye geri dönerler. Köydeki tüm dedikodular, Büyükanasının ağıtları ve feryatları, amcalarının baskısı küçük yaşta Hasan'ın, amcasının ona verdiği babasının silahıyla annesini vurmasına, öldürmesine sebep olur. Düştüğü hapiste, romanı anlatan arkadaşı ile tanışır ve hapisten çıkınca da bir süre görüşürler. Romanın sonu, bu iki arkadaşın telefonla tekrar görüştükleri ve Hasan'ın evlenip, altı çocuğu olduğu, güzel eşiyse, çok güzel bir konakta yaşadığı, dönüm dönüm tarlalara sahip olduğu bilgileriyle biter.

Romanın kültürel öğelerini, Peter Newmark'ın kültürel öge sınıflandırmasından yola çıkarak inceledik:

Çevre

Örnek-1:

"Anavarza kayalıklarının üzerinde kartallar dönüyordu, kanat kanada. Çirişikleri çiçeklerini güneşe uzatmışlardı, ak... Çirişikleri çiçeklerinde arılar, kara, yanardöner arılar, sarıca, bal arıları, boncuklu, mavi arılar... Mavi kengeller dikenlerini kayalıkların arasından som mavi çıkarmışlardı... Kaya aralarında mavi sütleğenler, sarı safranlar, mor üçgül çiçekleri... Kekikler açtı açacaklar, güneşte ağır kokuları ılgıt ılgıt esiyor... Ortalık karmakarış kokuyordu... Bu koku Anavarza kayalıklarının kokusuydu. Arılar, kertenkeleler, keklük yavruları, yuvaları, kartal yavruları, çingiraklıyılanlar, okyılanları da böyle kokarlar. Hoş, ballı, bayıltıcı bir kokudur bu bahar güneşinde." (Kemal 2013: 7, 8)

“Les aigles tournoyaient au-dessus des rochers de l’Anavarza, si proches les uns des autres que leurs ailes se touchaient. Les asphodèles aux fleurs blanches se tendaient vers le soleil... Sur les pierres brûlantes sous le soleil de printemps, s’étalaient des violettes, des euphorbes bleues, des safrans des prés orangés. Le thym était sur le point de fleurir, son parfum violent s’élevait sous le soleil... Pour lui, c’était là le parfum des pierres de l’Anavarza, celui des guêpes et des lézards, des nids de perdrix, des aiglons, des crotales, des vipères cornues... Un parfum étrange, sucré, enivrant sous le soleil du printemps.” (Kemal 1982: 9, 10,11)

Bu örnekte, Yaşar Kemal, yaşadığı toprakların Çukurova’nın iklimini, doğa güzelliklerinin ve zenginliklerinin bilgilerini vererek adeta bir resim çizmiştir, çevirmen Andaç’ın ise hedef kültürde sözcüklerin karşılıklarını düz anlamlarını vererek eşdeğerliği sağladığını söyleyebiliriz.

Örnek-2 :

“Pamuk, susam, buğday, çeltik tarlaları Çukurovada dönümlerce uzanıyordu.” (Kemal 2013: 22)

“Les champs hérités du père étaient vastes, des hectares de terre à blé, à riz, à coton, dans la Tchoukourova.” (Kemal 1982: 32)

Bu örnekte, Adana ilinin çevresinde, bitki örtüsüyle doğru orantılı yetişen ürünlerin bilgisi verilmektedir. Çevirmenin sözcük düzeyinde kaynak dilde sunulan bilgiye sadık kalarak, hedef dilde de eşdeğerliklerini verdiğini söyleyebiliriz.

Somut Kültür

Beslenme

Örnek-1:

“ Böyle sabahlarda, daha gün doğmadan, anası yayığın ilk tereyağı topağını ona verirdi. Üstü ayran kabarcıklı tereyağını Hasan sıcak tandır ekmeğine sürer, uzak ağaçların altına gider, siner yerdi.” (Kemal 2013: 9)

“Les matins comme ce matin-là, avant même le lever du soleil, sa mère lui réservait la première motte qu’elle retirait de la baratte. Hassan étalait le beurre couvert de gouttelettes de petit-lait sur le pain brûlant à peine sorti du four, il allait s’installer sous les arbres, loin de la maison.” (Kemal 1982: 12)

Bu örnekte, kırsal yaşantının beslenme kaynaklarını görmektediriz. Çevirmen, hedef kültüre yabancı olabileceğini düşündüğümüz “yayık” sözcüğünü “la baratte” ile “topak” sözcüğünü de “motte” ile vererek hedef kültürde eşdeğerliklerini vermiştir. Ayran sözcüğünü hedef kültürde eşdeğeri olan yayık anlamına gelen “petit-lait” ile “tandır ekmeği”ni de hedef kültürde ekme anlamına gelen “pain” olarak vermiştir. Burada ekmeği genel anlamında kullanmış, tandır ekmeğinin özellikleri üzerine herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Örnek-2:

"Geceydi, yer sofrasında baba, ana, oğul yemek yiyorlardı. Sofrada tarhana çorbası, kızarmış tavuk, bulgur pilavı vardı. Üstünde yağ ışıldayan." (Kemal 2013: 13)

"C'était la nuit. Le père, la mère et l'enfant mangeaient, assis devant une natte étalée sur le sol. Il y avait de la soupe, un poulet rôti, du pilaf de gruau luisant de beurre." (Kemal 1982: 18)

Bu örnekte, kırsal yaşantıya ait olan yer sofrası kavramını görmekteyiz. Bu kültüre yabancı olan hedef kültürde, çevirmen, yer sofrasını « yere serilmiş hasır » anlamına gelen « une natte étalée sur le sol » kalıbıyla vermiştir; hedef okuyucunun bu uygulamayı anlaması için herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Aynı örnekte geleneksel Türk mutfağına ait olan yemeklerin sunulduğunu görmekteyiz. Yine kırsal yerlerde kadınların kendilerinin hazırladığı « tarhana çorbası »nı çevirmenin genel çorba anlamında « la soupe » ile verdiğini, "pilav"ın ise kaynak kültürdeki haliyle bırakıldığını görmekteyiz.

Örnek-3 :

"Ortada bir büyük sini duruyor, üstünde koskocaman bir bakır tasta tarhana çorbası tütüyordu. Tarhana çorbasına nane kokusu karışmıştı. Tulum peyniri, te-reyağı, bal da vardı." (Kemal 2013: 66)

"... le petit déjeuner était servi sur un grand plateau, l'odeur de la soupe au yoghourt se mêlait à celui de la menthe fraîche, il y avait aussi du fromage de brebis, du beurre et du miel." (Kemal 1982: 97)

Bu örnekte, Türk kültürüne ait olan tarhana çorbasının sabah kahvaltısında sunulduğu belirtilmektedir. Hedef kültürde kahvaltı anlayışında bu alışkanlık bulunmamaktadır. Çevirmen daha önce de belirttiğimiz gibi « tarhana çorbası »nı, çorba anlamına gelen « la soupe » ile vermiştir ve bu alışkanlık üzerine ek bir bilgi sunmamıştır. « Tulum peyniri » için « le fromage de brebis » yani, koyun peyniri karşılığını vermiştir. Kaynak kültürdeki anlamların hedef kültürde karşılığını bulamadıklarını belirtebiliriz.

Giyisi

Örnek-1:

"Oğlu vurulduğundan bu yana kara başörtü bağlıyordu." (Kemal 2013: 32)

"Depuis la mort de son fils, elle se coiffait d'un fichu noir..." (Kemal 1982: 47)

Bu örnekte, Türk kültüründe yer alan "başörtü", hedef kültürde karşılığı olan "le fichu" ile verilmiştir. Türk kültüründe olduğu gibi, hedef kültürde de biri öldüğünde yası vurgulayan siyah rengi kullanılmaktadır, dolayısıyla çevirmenin hedef kültürde eşdeğerliğini aktardığını söyleyebiliriz.

Örnek-2 :

“Biraz sonra oda şayak şalvarlı insanlarla doluverdi.” (Kemal 2013: 65)

“Des hommes vêtus de pantalons de grosse serge entraient dans la pièce...” (Kemal 1982: 94)

Bu örnekte, kırsal kesimde giyilen « şalvar » sözcüğünün çevirmen tarafından, hedef kültüre « pantolon » olarak genel anlamıyla aktarıldığını, hedef kültürde, « pantolon bouffant » olarak eşdeğerliği ile verilmediğini belirtebiliriz.

Evler ve şehirler

Örnek-1 :

“Yaşlı adam onu önüne katıp eve götürdü. Belinden çıkardığı bir anahtarla tahta, türlü, güzel işlemeli bir kapıyı açtı. Oda boydan boya sedirlerle kuşatılmıştı. Yerdeki kilimler eski kök boya günlerindendi. Renkleri işlemeli uçşuyordu. Duvarlar, baştan aşağı işlemeli ceviz tahtasındandı. Açıklık bir yere de renkli bir Atatürk resmi konmuştu.” (Kemal 2013: 65)

“Le vieil homme le mena à la maison, le pria d’entrer. Il sortit une clé de sa poche et ouvrit une porte ornée de belles moulures. Des banquettes étaient disposées au pied des murs, tout autour de la pièce. Les kilims sur le plancher dataient du temps où l’on utilisait des teintures végétales, des motifs de toutes les couleurs y prenaient leur vol. Les murs étaient entièrement recouverts de boiseries de noyer sculpté. On y voyait un grand portrait d’Atatürk.” (Kemal 1982: 94)

Burada, köy evlerinden bir örnek görmekteyiz. Kaynak kültürde “belinden çıkardığı bir anahtarla” tamlaması, çevirmen tarafından hedef kültüre cebinden çıkardığı anahtar “une clé de sa poche” olarak çevrilmiştir. Türk kültürüne ait olan “kilim” ise olduğu gibi bırakılmış, bir açıklama yapılmamıştır.

Ulaşım

Örnek- 1:

“Arkadan tozu dumana katmış atlılar göründü.” (Kemal 2013: 40)

“Des cavaliers surgirent derrière eux, dans un nuage de poussière.” (Kemal 1982: 59)

Bu örnekte, kırsal kesimde atların ulaşım aracı olarak kullanıldığını anlamaktayız. Kaynak kültürde « atlılar » sözcüğünün çevirmen tarafından hedef kültürde karşılığı olan « des cavaliers » ile verildiğini görmekteyiz.

Sosyal Kültür

İş

Örnek-1 :

“ Amcaları, babası onun kadarken Binboğalarda sürü sürü koyun güdüyorlarmış. Çobanmışlar, kara çadırları varmış yedi direkli.” (Kemal 2013: 9)

“À son âge, son père et ses oncles menaient encore les troupeaux de moutons jusqu’à la Montagne des Mille Taureaux. C’était des bergers. Ils lui racontaient qu’ils vivaient alors sous des tentes de crin noir... tentes à sept piliers.” (Kemal 1982: 13)

Burada, köyde insanların yaşamlarını sürdürmek için yaptıkları işlerden çobanlık örneğini görmekteyiz. Çevirmen, « sürü sürü koyun » için hedef kültürde eşdeğerliği olan « les troupeaux de moutons », « çoban » sözcüğü için ise eşdeğerliği olan « berger » sözcüğünü kullanmıştır. Binboğa özel ismi ise olduğu gibi bırakılmamış, « la Montagne des Mille Taureaux » olarak sözcüğü sözcüğüne aktarılmıştır.

Örnek-2 :

“Pamuk ırgatları alaçıklarının önüne oturmuşlar, koza çekiyorlardı. Kütlüler ak öbeklerle ovaya yayılmıştı.” (Kemal 2013: 26)

“Accroupis devant leurs huttes, les journaliers égrenaient les cocons, les amas de coton s’alignaient, tout blancs, sur la plaine.” (Kemal 1982: 40)

Burada, Adana ilinin çevresinde pamuk tarlalarında çalışan işçiler örnek olarak verilmiştir. Çevirmen, « ırgat » sözcüğünü, gündelik çalışan işçi anlamına gelen « les journaliers » sözcüğü ile karşılamış, eşdeğerliğini vermiştir.

Boş Zaman

Örnek-1:

“Yarlarda gurruk kuşları ardındaydı Hasan, sabahlardan akşamlara, akşamlardan sabahlara kadar gurruk kuşlarının deliklerinin ağzında bekliyordu. İnce gözenekli ağlar bulmuştu, onları yılan deliği gibi yara oyulmuş deliklerin ağzına torba gibi asıyor, delikten çıkan kuşlar da bu ağın içine düşüyorlardı. Hasan suka-bağından yaptığı kafeslere koyuyordu bu mavi, som mavi kuşları... Kırlangıç hiç yakalanmaz, bu köy köy oldu olalı yalnız Hasan ne ediyor ediyor, her gün beş on tane kırlangıcı yakalıyor, bir ipe geriyor, böyle uçuruyor, akşam olunca da kırlangıçları, her zaman değil, ipe bağlı olaraktan göğe salıveriyordu... Hasan Anavazanın bir mağarasında kartal yavruları da büyütüyordu. Hasan her sabah evden çıkıyor, ancak gün kavuştuktan sonra, göz gözü görmez olduktan sonra, ortalıktan el ayak çekildikten sonra köye dönüyordu. Her zaman da sedefli tüfeği elinde.” (Kemal 2013: 11, 12)

“Hassan poursuivait les marins-pêcheurs dans les ravines, du matin au soir, du soir au matin, il guettait leurs nids. Il s’était procuré des filets à mailles très fines, il les tendait devant les trous que les oiseaux creusaient dans les flancs des ravines, on aurait dit des tanières de serpents, et les marins-pêcheurs se retrouvaient prisonniers quand ils voulaient sortir de leurs nids. Ces oiseaux tout bleus, Hassan les enfermait dans des cages qu’il fabriquait avec des calebasses... Les hirondelles, ça ne se capture pas, Hassan était le seul à le faire, on n’avait jamais vu ça au village. Il se débrouillait pour en attraper cinq ou six par jour, il les attachait à une ficelle, il les

faisait voler ainsi, et le soir, mais pas toujours, il relâchait les hirondelles avec leur ficelle. Et puis, il nourrissait des aiglons dans une grotte de l'Anavarza. Chaque jour, il quittait la maison, très tôt le matin, il ne rentrait qu'une fois le soir tombé, quand il faisait déjà sombre et que le village était désert. Toujours son fusil à la main, ce fusil à la crosse ornée de nacre..." (Kemal 1982: 14, 15,16)

Örnekte, roman başkişisi Hasan'ın, boş zamanlarında, günlük yaptığı faaliyetlerden bahsedilmektedir. Çevirmen, bu örnekte sözcüklerin karşılıklarını vererek bilgi yitimini engellemiş, anlamı başarıyla aktarmıştır.

Gelenek-Görenek, Faaliyet, İzlekler

Örnek-1:

"... bu Çukurova'nın, belki de dünyanın en güzel kadınıymış anası. Anasını istemeyen delikanlı yoktu şu koca Çukurova'da. Anası bütün istekleri çeviriyordu. Oğlundan, biricik Hasan'ından ayrılmak istemiyordu. Anası gitse, Hasan burada kalacaktı. Hasanı amcaları anasına vermiyorlardı. Ana da oğlunu bırakıp kocaya varmıyordu. Kocaya varsa da başka köylere gitse bir daha Hasanı hiç mi hiç görmeyecekti." (Kemal 2013: 10)

"... sa mère était la plus belle femme de la Tchoukourova, la plus belle femme du monde peut-être. De tous les coins de la plaine, des gars venaient lui proposer le mariage. Mais sa mère éconduisait tous ses soupirants. Elle ne voulait pas se séparer de son fils unique. Car si jamais elle partait pour se marier, Hassan, lui, devrait rester au village. Ses oncles ne confieraient jamais Hassan à sa mère. Alors, elle ne se remariait pas, pour ne pas le quitter. Si elle se mariait et s'en allait vivre dans un autre village, elle ne reverrait plus Hassan, jamais plus." (Kemal 1982: 14)

Örnekte, çok güzel bir kadın olan Hasan'ın annesi Esmе eşini kaybettikten sonra Çukurova'da birçok kişi tarafından istenmektedir, ancak kendisi evlenirse oğlu Hasan'ı âdetlere göre babasının evinde bırakmak zorundadır. Hedef kültüre uzak olan bu âdetin, çevirmen tarafından olduğu gibi aktarıldığını anlam kaybının olmadığını görmekteyiz.

Örnek-2 :

"“Oğlumun kanlısı Abbas kâfiri değil, oğlumun kanlısı Esmedir,” dedi. “Varın temizleyin kanınızı. Belki ben bundan sonra bir daha kalkmam, oğlum Halil'in kanını yerde koyarsanız bu dünyada da öteki dünyada da ak sütüm size haram olsun. Oğlumun kanlısı Esmedir.”” (Kemal 2013: 16)

"- L'assassin de Halil, ce n'est pas ce mécréant d'Abbas, leur dit-elle. C'est Esmé! Allez venger le sang de votre frère! Je ne pourrai peut-être jamais plus quitter ce lit, mais si vous ne faites pas payer à la coupable le tribut du sang de mon fils, puisse le lait dont je vous ai nourris vous étouffer en ce monde et en l'autre! C'est Esmé qui a assassiné Halil!" (Kemal 1982: 23)

Bu örnek, köyde öldürülen Halil'in kanının temizlenmesi, öcünün alınması ge-

rektiğini belirten büyükkananın sözleridir. Kırsal kesimde sıkça karşılaşılan yöreye ait bazı deyim ve atasözleri vardır. Kanlısı olmak deyiminde kullanılan « Kanlı » sözcüğü, katil anlamına gelen « assassin » sözcüğü ile « Varın temizleyin kanınızı » cümlesindeki kanını temizlemek deyimini ise kanın öcünü almak anlamına gelen « venger le sang de » ile hedef kültürde eşdeğerlikleri ile verilmiştir. « Kanını yerde koymak » deyimini ise « payer à la coupable le tribut du sang de » ile karşılık bulmuştur. Tahsin Saraç'ın Fransızca-Türkçe Sözlük'ünde « payer le tribut de sang », « bir savaşa katılmak » anlamında verilmiştir. (Saraç 2001: 1421) Dolayısıyla bu örnekte hedef kültürde eşdeğerliğini bulmadığını söyleyebiliriz.

Örnek-3 :

“Kırlangıç yuvasını bozmak, gözünün içine bile yapsa kırlangıç yuvasını, günahların en büyüğüdür. Köyde kırlangıç yuvası bozduğundan dolayı çolak olmuş birkaç kişi vardı. Birkaç kişi de titrek olmuştu.” (Kemal 2013: 73)

“Elles avaient beau leur fienter dessus, aux yeux des paysans, la destruction d'un nid d'hirondelle était le plus grave des péchés. On connaissait des gens au village qui s'étaient retrouvés estropiés ou pris de tremblote pour l'avoir commis...” (Kemal 1982: 108)

Burada, yöreye ait bir inanıştan bahsedilmektedir. İnanışa göre kırlangıç yuvasının bozulması günah sayılır, uğursuzluk getirir. Örnekte kaynak kültürde « yapsa » fiiliyle ifade edilmek istenen « pislemek »tir. Çevirmen kaynak kültürdeki fiilin yan anlamını hedef kültürde « fienter » fiilini kullanarak eşdeğerliği ile başarıyla vermiştir.

Dini

Örnek-1:

“ Ağıtlarla, türkülerle babasını gömdüler.” (Kemal 2013: 16)

“Ils enterrèrent le père au milieu des lamentations, des chants funèbres.” (Kemal 1982: 23)

Örnekte, kırsal kesimde insanların acılarını ağıt ve türkülerle ifade ettikleri belirtilmiştir. Dini bir merasim olan cenaze töreninde ağıt ve türkülerin söylendiğinden bahsedilmiştir. Çevirmen, kaynak kültürde « ağıt » sözcüğünü hedef kültüre « yanıp, yakınma » anlamında olan « lamentation » sözcüğü ile vermiştir. « Türkü » sözcüğü için, « des chants funèbres » sözcüğünü kullanarak, Türk kültüründe yer alan türkü kavramının mutluluk içinde de söylenebileceği savıyla hedef kültüre aktarırken “cenazeye değin” anlamında bir sıfat kullanmıştır.

Örnek-2 :

“Dursun elleriyle kaşlarını tutup kaldırmış, Esmeye bakıyor: “Çok şükür, çok şükür, çok şükür bugünüme, bu halime çok şükür.” diye mırıldanıyordu. “Vasüphanallah, vasüphanallah, süphanallah!” hayranlığını dile getiriyordu.” (Kemal 2013: 58)

“Doursoune redressait ses sourcils de ses mains: - Dieu merci! Merci, Seigneur, de me faire vivre ce jour et cet instant, loué soit Dieu, loué soit le Tout-Puissant! Répétait-il, plein d’admiration.” (Kemal 1982: 85)

Bu örnekte, çevirmen « çok şükür » kavramını hedef kültürde Allah’a şükretmek anlamında kullanılan « -Dieu merci ! Merci, Seigneur » ile « vasüphanallah » kavramını ise yine Allah’a şükretmek anlamına gelen « louer Dieu » fiiliyle vermiştir. Çevirmen sözcüğü sözcüğüne çeviriden kaçınarak hedef kültürdeki okuyucuların anlayabileceği haliyle anlam çevirisini sağlamıştır.

Örnek-3 :

“Yaşlı Seferin yolunu kestiğinde, yüzüne bağırduğunda, Sefer durmadan onun üstüne okudu okudu üfledi. “Vay fıkara vay,” dedi, “hortlak babası onu çalmış...”” (Kemal 2013: 69)

“Quand il accosta le vieux Séfer, quand il lui cria qu’il n’était qu’un menteur, lui aussi, le vieillard marmotta une prière: - Le pauvre enfant! Son revenant de père lui a fait perdre la raison! S’écria-t-il, et il souffla à plusieurs reprises sur Hassan pour éloigner de lui les mauvais esprits.” (Kemal 1982: 103)

Bu örnekte de çevirmen, kaynak kültürde « okuyup üflemek » anlamında hedef kültürde dua mırıldanmak anlamına gelen « marmotter une prière » filini kullanmıştır. Çeviride aynı zamanda « kötü tinleri Hasan’dan uzaklaştırmak için diye » bir ek bilgi de vermiştir.

Sanatsal

Örnek-1:

“ Abbas, Esmeye yüzünden, onun sevdası yüzünden bu yörelerde çok ünlenmişti. Herkes bu sevdayı en ince yerine kadar biliyordu. Dillere destan olmuştu bu sevda Anavarza ovasında. Abbas’ın sevdası üstüne çıkarılmış türküler daha söyleniyordu. Bu köyde bile söyleniyordu.” (Kemal 2013: 29)

“Mais voilà qu’Abbas était revenu, voilà qu’il s’était évadé de prison. Il était célèbre dans la région, à cause d’Esmé, à cause de la passion qu’il nourrissait pour elle. Dans la plaine de l’Anavarza, on ne parlait plus que de cet amour, on avait fait des chansons à ce sujet, qui se chantaient même au village.” (Kemal 1982: 44)

Bu örnekte, Abbas’ın Esmeye olan büyük sevdası nedeniyle yazılmış türkülerden bahsedilmektedir. Çevirmen kaynak kültürde yer alan « türkü » sözcüğünü Fransızcaya türkü, şarkı anlamına gelen « des chansons » sözcüğüyle çevirmiş, eşdeğerliğini vermiştir.

Sonuç

Yaşar Kemal’in *Yılanı Öldürseler* adlı romanından elde ettiğimiz kültürel öge örneklerinin incelemesinden elde ettiğimiz verilere göre şunları söyleyebiliriz: Bir dildeki metnin başka bir dile aktarılması olarak da tanımlayabileceğimiz çeviride,

kültürel öğelerin aktarımı oldukça güç bir işlemdir. Çevirmen, kaynak kültürün ve hedef kültürün her türlü dilbilimsel donanımlarına sahip olmanın yanında, kültürlerine de aşina olmalıdır. Hem kaynak kültüre ait metnin yazıldığı dönemi hem de hedef kültüre aktaracağı metnin dönemini düşünmelidir. Sözcük düzeyinde bir çalışma değil, söylem- anlam düzeyinde bir çalışma yapmalıdır.

Sonuç olarak, kaynak dildeki kültürel öğelerin hedef dile aktarımında o kültürün de sahip olduklarından tümüyle uzaklaşmadan çevirmenin, her iki kültüre de aynı mesafede durması, bunun yanında hedef dilde karşılığı olmayan öğelerin çevirisinde mümkün olduğunca kaynak metinde yer alan kültürel öğelerin hedef metine eşdeğerleriyle aktarılmasını sağlaması, ancak sözcüklerin eşdeğerliğini bulamadığında hedef kültüre uyarlama yapması ve bilgi notlarıyla çevirisine destek sağlaması gerekmektedir.

Kaynakça:

AĞILDERE, Suna, (1998), "Çocuk Yazını Çevirisinde Kültürel Öğeler Sorunu: *Le Petit Nicolas* Dizisinin Çevirisi Üzerine Bir İnceleme", TÖMER Çeviri Dergisi, 15: 7-17.

GÖKALP, A.,DİNO,G., DELEAGE,J-P., GÜRSEL,N., RONDEAU,D., MUHIDINE,T., GÜNDOĞAR,C., TUNCER,Y., YILANCIOĞLU,S., ADAM,P., (1998), Çeviren: Nedret Tanyolaç Öztokat ve Erdim Öztokat, "Yaşar Kemal'i Okumak", İstanbul, Adam Yayınları.

GÖKTÜRK, Akşit, (1998), "Çeviri: Dillerin Dili", İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

KEMAL, Yaşar, (2013), "Yılanı Öldürseler", İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

KEMAL, Yaşar, (1982), "Tu écraseras le serpent", (Çeviren: Münevver Andaç), Paris, Gallimard.

LEDERER, Marianne, (1994), "La traduction aujourd'hui", Paris, Hachette.

NACI,Fethi, (1990), "Bir Hikayeci: Sait Faik Bir Romancı: Yaşar Kemal", İstanbul, Gerçek Yayınevi.

NACI, Fethi, (2008), "Yaşar Kemal'in Romancılığı", İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

SARAÇ, Tahsin, (2001), "Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük", İstanbul, Adam Yayınları.

